
НОВА КИТАЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА ЇЇ ВИКЛИКИ

О. М. Шевченко

Засідання 3-ої сесії Всекитайських Зборів народних представників 12-го з'їзду, яке цього року традиційно відбулося у Палаці Народних представників на площі Тяньаньмень 5 березня, без перебільшення привернуло увагу усього світу. Адже Китай – країна, яка сьогодні стоїть на одному щаблі з найбільш впливовими країнами світу, внутрішньополітичні фактори якої безпосередньо впливають на зовнішній світ. Активне і стабільне зростання соціально-економічної потужності країни, нарощення її геополітичного впливу покладає величезну відповідальність та створює низку викликів для самого уряду КНР.

Тільки протягом 2013–2014 рр. голова КНР Сі Цзіньпін здійснив 13 закордонних візитів, відвідав 31 країну на п'яти континентах. Разом з іншими керівниками держави взяв участь у таких важливих багатосторонніх заходах, як саміт лідерів “Великої двадцятки”, зустріч керівників країн БРІКС, саміт ШОС, а також ціла низка зустрічей з питань співпраці у Східній Азії, Азійсько-Європейський саміт, економічний форум у Давосі і т. ін., протягом минулого року Китай провів 22-у неофіційну зустріч лідерів АТЕС, 4-ий саміт Наради з питань взаємодії і заходів довіри в Азії, Азійський форум у Боао – так світом пронісся свіжий “китайський вітер”. Останні два роки ми були свідками того, що Китай брав активну участь у створенні комплексних механізмів і розробці міжнародних правил. Китайська дипломатія нового типу спрямована не на локальний чи регіональний розвиток, а на процес економічної глобалізації. Так, “китайська мрія” перетворилася на “світову мрію”, Великий Шовковий шлях – на Економічний пояс ВШШ та Морський шлях 21 століття.

Загалом, із часів проголошення Китайської Народної Республіки китайську дипломатію можна умовно поділити на три взаємопов'язані між собою періоди.

Перші тридцять років із часів створення КНР належать ері Мао Цзедуна. Китайська дипломатія часів Мао характеризувалася становленням червоного режиму з елементами антиімперіалізму та антиколоніалізму. Незалежний Китай гордовито стояв на Сході, намагаючись впливати на міжнародну систему, де панували могутні капіталістичні країни. У сфері міжнародних відносин дуель китайської дипломатії складалася з відданості революційної традиції та адаптації до нової міжнародної практики. Китай, ніби той велетень, що більше схилився до боротьби аніж до співпраці, до конфронтації, аніж до діалогу, перебував у стані постійної боротьби на теренах міжнародної системи управління світом [Wang Yizhou 2014].

Більше трьох десятиліть, як реформи відкритості називають ерою Дена Сяопіна – другий період розвитку китайської дипломатії. За ключове завдання пан Ден узяв економічний розвиток, переорієнтацію національного ресурсу на покращення умов і рівня життя населення, відкритість країни для усього зовнішнього світу, а особливо для високорозвинутих економічних держав, із метою поступово стати їхньою невід'ємною частиною. Пристосувавшись до нових систем та умов, китайська дипломатія “переключилася” на вітчизняну розбудову, поступово покращуючи свої стосунки зі світом. У процесі “вирощування” нових тісних економічних зв'язків і економічної співпраці Китай у свою чергу перетворився на найбільший ринок із потенціалом світового рівня.

Третій етап китайської дипломатії щойно розпочався. Вже під час Олімпіади Пекін–2008 Китай довів свою невпинно зростаючу економічну силу, національну потужність, прогресивно налаштований дух та надзвичайний потенціал, якому дали можливість реалізації, запровадивши політику відкритості. Показник національної потужності проявив себе у ВВП, який на той час уже займав друге місце у світі. Починаючи з 2008 року, західний світ переживав серйозну економічну кризу, контрастуючи з надзвичайно стрімким розвитком у Китаї. Китайська нація завжди була упевненою у своїх можливостях потужної країни, можливо, це пояснюється сильними амбіціями держави, що стрімко розвивається, а, можливо, річ лише у китайському оптимізмі. Нарешті, китайська дипломатія поступово переходить від регіонального гравця до світового. Зростаючий вплив Китаю на міжнародну політику можна побачити абсолютно у всіх регіонах світу.

Перебуваючи у різних стадіях трансформацій, розвитку, відповідальності, китайська дипломатія “перейшла” зі стану революційного до комерційного, але продовжує рухатися на зустріч нової, ще невідомої до кінця світові, моделі. За 65 років Китай встиг пройти шлях від маргінального борця міжнародної системи до двигуна світового процвітання та стабільності [Wang Yizhou 2014].

Ключові проєкції, що окреслюють зовнішню політику КНР за останні два роки, можна сформулювати такі: Китай – Індія – М’янма – Північна Корея, Китай – африканські країни, Китай – РФ – ЄС, але найбільш прогресивною залишається Китай – США – Японія. У цьому можна було пересвідчитися під час останнього візиту Президента США Барака Обами до Китаю у листопаді минулого року, до речі, це був уже другий візит Президента Обами до КНР. Глава Сі Цзіньпін планує здійснити візит до США до кінця 2015 року, що говорить про “взаєморозуміння між двома країнами та прагнення досягти спільних цілей”. Дві країни домовилися співпрацювати у сфері зміни клімату, кібер-безпеки, інвестицій і військових обмінів.

Кожен регіон-партнер по-своєму взаємодіє з Китаєм, що, перш за все, спричинено геополітичними факторами. Так, основними принципами у співпраці між Китаєм і ЄС виступають мир, зростання, реформи та цивілізація; Китай – США: розбудова нової моделі стосунків між потужними країнами; у взаємодії з континентальною Африкою та Росією Китай прагне до всеосяжного стратегічного партнерства.

Кожна з цих осей має свою назву та підґрунтя, але усі вони лежать в одній площині – проєкт глави КНР Сі Цзіньпіна “Новий Шовковий шлях” та “Морський шлях 21-го століття”, які об’єднуються в “Один пояс, один шлях” – потужна мережа від Сходу до Заходу уздовж Центральної та Південної і Південно-Східної Азії. Китайська ініціатива, на яку виділено 40 млрд. дол. США у листопаді 2014 р., відкриває перед Китаєм грандіозні перспективи, але й ставить його перед низкою викликів, що “підштовхнуло” керівництво країни до розробки нової китайської концепції побудови міжнародних відносин. Адже як наголосив глава уряду Сі Цзіньпін, у китайської дипломатії має бути відмінна риса, а зовнішню роботу варто проводити з китайською специфікою, у китайському стилі і манері: “...брати участь і бути лідером, робити так, щоб Китай почули, запроваджувати якомога більше китайських елементів у міжнародні правила...” [王毅 2014].

Здійснивши низку дій, дипломатичний стиль пана Сі стає помітнішим, а китайська стратегія легше сприймається світом. Історія покаже, що “пояс та шлях” згодом стануть основою для нової регіональної стратегії Китаю.

У квітні минулого року під час першого головування засідання Національного Комітету Безпеки, Сі запропонував комплексну перспективу національної безпеки, виходячи з політичних, територіальних, воєнних факторів, економічних і природних ресурсів. Він також наголосив, що дипломатія виступає ключовим стратегічним компонентом, який служить на благо внутрішніх реформ і національної безпеки [An Gang 2014].

Специфіка нової дипломатії Китаю суттєво відрізняється від традиційних методів ведення дипломатії, характерних для інших потужних держав. Так, китайська особливість першочергово проявляється у принципі підтримки народом своєрідного китайського соціального шляху розвитку та керуючої Комуністичної партії КНР.

Як зазначає Ван Ївей із Китайського Женьмін Університету, “китай рухається з найнижчого рівня глобальної мережі постачання до найвищого, а економічні і торгові стосунки між Китаєм та іншими країнами, що розвиваються, стають менш конкурентними і більш взаємними, тим самим створюючи атмосферу нового формату” [Kerry Brown 2015].

Головний принцип концепції нової китайської дипломатії полягає у створенні партнерських стосунків та відмові від будь-яких союзів і воєнних блоків. У той час, коли Захід тяжіє до протистояння, Китай, навпаки, створює дружні стосунки різної форми і ступеня. Ідея створення партнерської мережі підтверджується проектом Економічного поясу Великого Шовкового шляху, що дозволяє Китаю проникати в інші регіони світу та створювати сприятливий клімат для економічного розвитку і геополітичного впливу. Певні західні аналітики ототожнюють проект ЕП ВШШ КНР з Планом Маршала США. З одного боку, він допоміг “оговтатися” Європі у післявоєнний період, а з другого – перетворив європейський регіон на сферу впливу Вашингтона. Таке припущення піддалося суворій критиці з китайської сторони, адже ця ініціатива не є односторонньою, крім того Китай, на відміну від США, не ставить за мету “поширення національної могутності, вимушеним пристосуванням окремих країн та регіонів до потреб Китаю” [Ініціатива “пояс и путь”... 2015].

Ключові принципи ЕП ВШШ: *паритет* – незалежно від того, маленька країна чи велика, високорозвинута чи на стадії розвитку, за будь-яких умов має бути повага до суверенітету, незалежності країни та її територіальної цілісності. По-друге, *мир*. У стосунках між партнерами немає необхідності протистояти третій стороні. Усі стосунки варто будувати на основі партнерства, співпраці, взаємної вигоди. По-третє, *інклюзивність*. Інклюзивність підкреслюється не тільки у методах реалізації плану, а й у формах співпраці. Реалізація проекту “Один пояс – один шлях” направлена на диверсифікацію ринку, спільне створення рамок регіонального економічного партнерства на основі відкритості, терпимості, балансу і взаємного сприяння. Такі принципи мають забезпечити усім учасникам проекту справедливі умови для участі та спільне рівноправне використання результатів і благ.

Таким чином, ініціатива “Один пояс, один шлях” автоматично переміщує Китай із так званої “периферійної дипломатії” у “центрально/пріоритетну дипломатію”. Мова йде не про окремі регіони впливу та сусідні держави, а про забезпечення мирного і дружнього геополітичного середовища у всьому світі, розвитку довірчого партнерства; зниження напруженості навколо гарячих точок.

Торкаючись питання китайсько-африканських відносин, то, як зазначив Глава Сі, Китай і Африка – це спільноти, покликані “розділяти спільне щастя і горе”

[Wang Yizhou 2014]. Новий орієнтир нової політики Китаю на африканському континенті має такі риси. По-перше, Китай намагатиметься стати гарантом миру і стабільності для країн Африки. По-друге, Китай намагатиметься просувати розвиток і процвітання по всьому африканському континенту. По-третє, Китай сприятиме самозміцненню Африки з метою єдності. По-четверте, Китай захищатиме інтереси країн Африки на міжнародній арені.

Варто додати, з огляду на солідну репутацію Китаю як надійного міжнародного партнера, інвестора у Африканський континент, учасника міжнародної місії ООН, нова директива позитивно сприймається і вітається країнами Африки.

Набираючи серйозних обертів на міжнародній арені, демонструючи колосальні економічні показники, на Китай автоматично лягає почуття відповідальності, як на потужного глобального гравця. По-перше, мова йде про преферентні “справедливість та інтерес”, а по-друге, жагу забезпечити більше суспільних благ. Тобто, справедливість стоїть на захисті моральних принципів, як, наприклад, зважати на інтереси інших у пошуках власної вигоди. Справді, Китай оголосив усьому світу, що готовий брати активну участь у вирішенні міжнародних питань, працюючи пліч-о-пліч з іншими світовими лідерами, приймаючи виклики та долаючи їх.

Безсумнівно, нові амбіції невід’ємно граничать із новими викликами. Чим більші перші, тим серйознішими стають другі.

Існує чимало припущень аналітиків із приводу майбутніх викликів, загроз, проблем, з якими доведеться мати справу Китаю у 21 столітті, так, наприклад, переорієнтація сил невігластва і гноблення на компетенцію і розвиток. “Один пояс, один шлях” покликаний забезпечити Китай усіма необхідними “інструментами” у напрямку локальної і світової безпеки, регіональної інтеграції, зниження геополітичних ризиків. Проте, на нашу думку, наразі найбільш очевидними та гострими залишаються для Китаю:

1) стрімко наростаючий *націоналізм* всередині країни. Таке явище для будь-якої країни несе амбівалентний характер. З одного боку – це ресурс для згуртування, єднання, побудови гармонійного суспільства, стійкого до зовнішніх тисків та викликів. Друга сторона медалі виявляється менш привабливою, адже надмірні націоналістичні настрої можуть служити елементом тиску на керівництво країни у прийнятті стратегічно важливих рішень. Крім того, різкі націоналістичні мотиви можуть стати елементом агресії по відношенню до зовнішнього світу – як це зараз відбувається на теренах Російської Федерації. Для могутнього Китаю утримати баланс “золотої середини” між завзятим національним настроєм та холодною стриманістю, скромністю і відкритістю стане нелегким завданням на найближчі роки.

2) *Енергетична та продовольча залежність*. Наразі Китай є однією з найбільших виробничих баз у світі. Крім того, це країна з інтенсивними процесами урбанізації та індустріалізації, що, безперечно, свідчить про потужну енергетичну споживність. Тих енергетичних ресурсів, які сьогодні доступні у Китаї, замало для того, аби зменшити прірву між споживанням та виробництвом – як енергії, так і продовольчої бази.

В основі питання продовольчого дефіциту лежить, з одного боку, нестача природних ресурсів, а з другого, величезна кількість населення Китаю. Тому ресурси залишаються наразі питанням порядку денного уряду КНР, що ставить під загрозу майбутній виробничий потенціал Китаю.

3) *Морські кордони*. Як відомо, існує вісім спірних точок у питанні морських кордонів Китаю. Так, суперечка навколо островів Д’яоюйдао у 2012 році послу-

---

жила прикладом, по-перше, національної агресії, а по-друге, непорозуміння щодо історичних фактів між сусідніми державами. Певні провокації навколо питання морських кордонів ускладнюють іспит “на гнучкість та стриманість” для уряду Китаю, але, судячи з останніх подій навколо цього питання, у китайській дипломатії привілеює стійкість та мудрість, що свідчить про її зрілість. Реалізація міжнародного проекту “Морський шлях 21 століття” можлива лише в умовах абсолютної узгодженості щодо морського простору та кордонів із сусідніми країнами Китаю.

4) *Глобальний мир та порядок*. Століттями Китай дотримувався принципів невтручання у внутрішні справи будь-якої країни, нейтралітету до внутрішніх конфліктів, поваги до територіальної цілісності, врегулювання міжнародних конфліктів політичним шляхом. Беручи до уваги “чутливі” питання, що виникли в євро-азійському регіоні протягом останньої декади (Придністров’я у Молдові, Південна Осетія у Грузії), у зовнішній політиці уряд КНР досить стримано керувався своїми основними принципами. Певні аналітики називають українське питання, а саме українсько-російський конфлікт на Донбасі та анексію Криму Російською Федерацією, ще одним викликом для китайського уряду. Проте, на нашу думку, конфлікт на Донбасі може стати “вікном” можливостей для Китаю. По-перше, мова йде про прокладання через східноєвропейський регіон вже згаданого ЕП ВШШ “Один пояс, один шлях”. Адже Україна – це той “ласий шматок”, який виступає ресурсним хабом і мостом між Європою та Азією, а китайські інвестиції можуть стати гарантом безпеки на Донбасі та в усьому східноєвропейському регіоні. По-друге, як наголосив прем’єр Держради Лі Кецянь 15 березня 2015 року під час брифінгу з журналістами після церемонії закриття “двох сесій”, “Китай поважає суверенітет, незалежність і територіальну цілісність України. Українське питання додало складнощів геополітичній ситуації і суттєво вплинуло на відновлення світової економіки. Ми сподіваємося, що українська криза буде вирішена через діалог” [Premier Li Keqiang 2015] – у цьому питанні КНР може продемонструвати свою “м’яку силу”, посприявши вирішенню конфлікту на Сході України і не допустивши замороженого конфлікту у всьому східному регіоні Європи. По-третє, обираючи Україну, як стратегічного партнера, країну, яка першою з європейських держав заявила про бажання і готовність брати участь у ЕП ВШШ, Китай вирішує низку внутрішньополітичних викликів – мова йде перш за все про продовольчі ресурси.

5) *“Місце під сонцем”*. Питання зайняти своє гідне місце на міжнародній арені, при цьому зберегти тенденцію зростання, прогресу, розвитку, а також захистити національні інтереси. Варто згадати, що існує суттєва відмінність між політичним устроєм і соціальним порядком Китаю та міжнародною системою управління, в якій наразі успішно головують європейські країни та Сполучені Штати Америки.

Отже, питання підтримки світового порядку, глобальної безпеки на основі загальнолюдських цінностей – та політична роль і відповідальність, яка автоматично лягає на плечі керівництва країни.

Від Китаю, як нового світового лідера, очікують чимало рішучих кроків, адже бути відповідальним у просуванні стабільності, забезпеченні миру і запобіганні появі нових гарячих точок на світовій мапі – ті виклики, які є актуальними для китайської дипломатії нового типу, а здатність китайського уряду їх подолати залишається на розсуд часу.

ЛИТЕРАТУРА

Инициатива “пояс и путь” – вовсе не “китайская версия плана Маршала” // **Xinhua**, 01.03.2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://russian.news.cn/china/2015-03/01/c_134027719.htm

An Gang. Looking back at Xi’s diplomacy // **Beijing review**. Vol. 57, № 52, December 25, 2014.

Kerry Brown. New Challenges // **Beijing review**. Vol. 58, № 12, March 19, 2015.

Premier Li Keqiang meets the press // **2015 CPC & CPPCC Sessions**, March 2015, 2015. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://english.cntv.cn/special/2015two-sessions/review/limeetspress/>

Report on the Work of the Government (Full text) // **2015 CPC & CPPCC Sessions**, March 2015, 2015. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.china.org.cn/chinese/2015-03/17/content_35077119.htm

Robert Lawrence Kuhn. China’s New Diplomatic Horizon // **Beijing review**. Vol. 58, № 6, February 5, 2015.

Wang Yizhou. Chinese diplomacy facing the future: new stage, new changes, new challenges // **Contemporary World**. 2014.2.

王毅（外交部部长）。中国特色大国外交风生水起 // **瞭望**52, 12月29日, 2014.